

MALTA

PREHISTÒRIA I TEMPLES

GUIA DE VISITA MARQ

Des de juny a octubre de 2008 el MARQ ofereix una nova exposició sobre un tema poc conegut pel públic: la prehistòria de Malta. Amb una selecció de 198 peces i un material gràfic nombrós, es mostraran els tres grans períodes prehistòrics de les illes de Malta, des de la primera ocupació humana en el neolític fins a les acaballes l'edat del bronze.

La posició cèntrica d'aquest arxipèleg en el Mediterrani, a meitat camí entre Orient, Àfrica i Europa, va permetre que l'illa fos visitada per moltes civilitzacions al llarg de la seua història: fenicis, grecs, cartaginesos, romans, bizantins, àrabs i normands. No obstant això, si hi ha una etapa que haja deixat una empremta original i irrepetible en el paisatge de Malta és precisament la seua prehistòria, i molt especialment la fase coneguda com el "Període dels temples", durant la qual es va desenvolupar una arquitectura ciclòpia enigmàtica que ha meravellat els estudiosos de tot el món. D'entre totes les cultures megalítiques que es van desenvolupar en les illes del Mediterrani Occidental – Talaiòtica de les Balears o Nuràgica de Sardenya– la de Malta és potser la més sorprenent per la complexitat de les seues estructures. Els seus temples i les seues tombes excavades en la roca s'han convertit en una icona internacional, a més de ser el principal atractiu turístic de l'illa, i la seua importància ha contribuït que formen part, de ple dret, de la llista selectiva de monuments del Patrimoni Cultural de la UNESCO des de 1980 (amb una ampliació el 1992) i per tant del patrimoni de la Humanitat.

Amb el meu agraïment sincer a totes les institucions que han contribuït a fer-ne possible aquesta mostra, l'Ambaixada de Malta a Espanya, Heritage Malta, al Museu Arqueològic de La Valletta i a tot el cos tècnic i personal del MARQ; volguera agrair molt especialment el patrocini de la Caixa del Mediterrani (CAM) que ha permès que aquest projecte apassionant es fes realitat.

Josep A. Cortés i Garrido
Director Gerent de la Fundació MARQ

COM S'HA D'UTILITZAR AQUESTA GUIA?

Aquesta guia està pensada com a complement de l'exposició. La seua finalitat és la de donar unes nocions prèvies sobre la prehistòria de Malta i servir de guia orientativa a la visita. Si considerem els diferents tipus de visitants – alguns vénen a veure expressament aquesta exposició, però d'altres disposen de menys temps perquè han recorregut ja tot el museu – s'ha pensat dissenyar dos itineraris en què es proposa centrar l'atenció sobre els objectes més representatius. També s'ha tingut en compte el grup familiar.

L'exposició es compon dels tipus de materials següents: panells de text i de fotos, tres audiovisuals que projecten només imatges i una trentena de vitrines amb les peces arqueològiques. Tot allò distribuït en dues sales i en dos trams del corredor. En les dues propostes d'itineraris de visita, un per a la visita de duració curta i una altra per a qui dispose de més temps, s'hi remarquen els objectes, més que els audiovisuals o panells. En canvi, per als xiquets que acompanyen els seus pares s'han elaborat unes activitats senzilles, que es troben al final de la guia.

UNES ILLES EN EL CENTRE DEL MEDITERRANI.

Malta és un arxipèleg format per 3 illes principals – Malta, Gozo i Comino – i un parell d'illots menuts inhabitats. Comprén una superfície total de poc més de 300 km² i una població de mig milió d'habitants. L'arxipèleg menut es troba a 90 km al sud de Sicília i a 290 km al nord d'Àfrica. Gaudeix d'un clima mediterrani i d'un paisatge de tossals suaus.

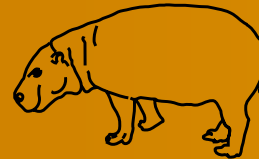
Segons alguns especialistes el seu nom prové de la paraula fenícia 'malat' ("refugi segur").

Els dos idiomes oficials són el maltés i l'anglès, però també es parla l'italià per la seua proximitat a Sicília. El maltés, la llengua autòctona, és una llengua d'origen semític que prové de l'àrab (encara que té moltes paraules prestades de l'anglès, italià – dialecte Sicília – i turc) però no l'escriu amb lletres àrabs sinó amb les lletres del nostre alfabet. De fet, és l'única llengua semítica que s'escriu amb caràcters llatins. A pesar de la extensió reduïda del país hi ha diferents dialectes maltesos.

SABIES QUE ...

...fa milers d'anys, molt abans de l'arribada de l'home a Malta, existia una fauna peculiar d'hipopòtams i elefants nans, que hi són una mostra del regionalisme ecològic de l'illa.

GUIA DE VISITA

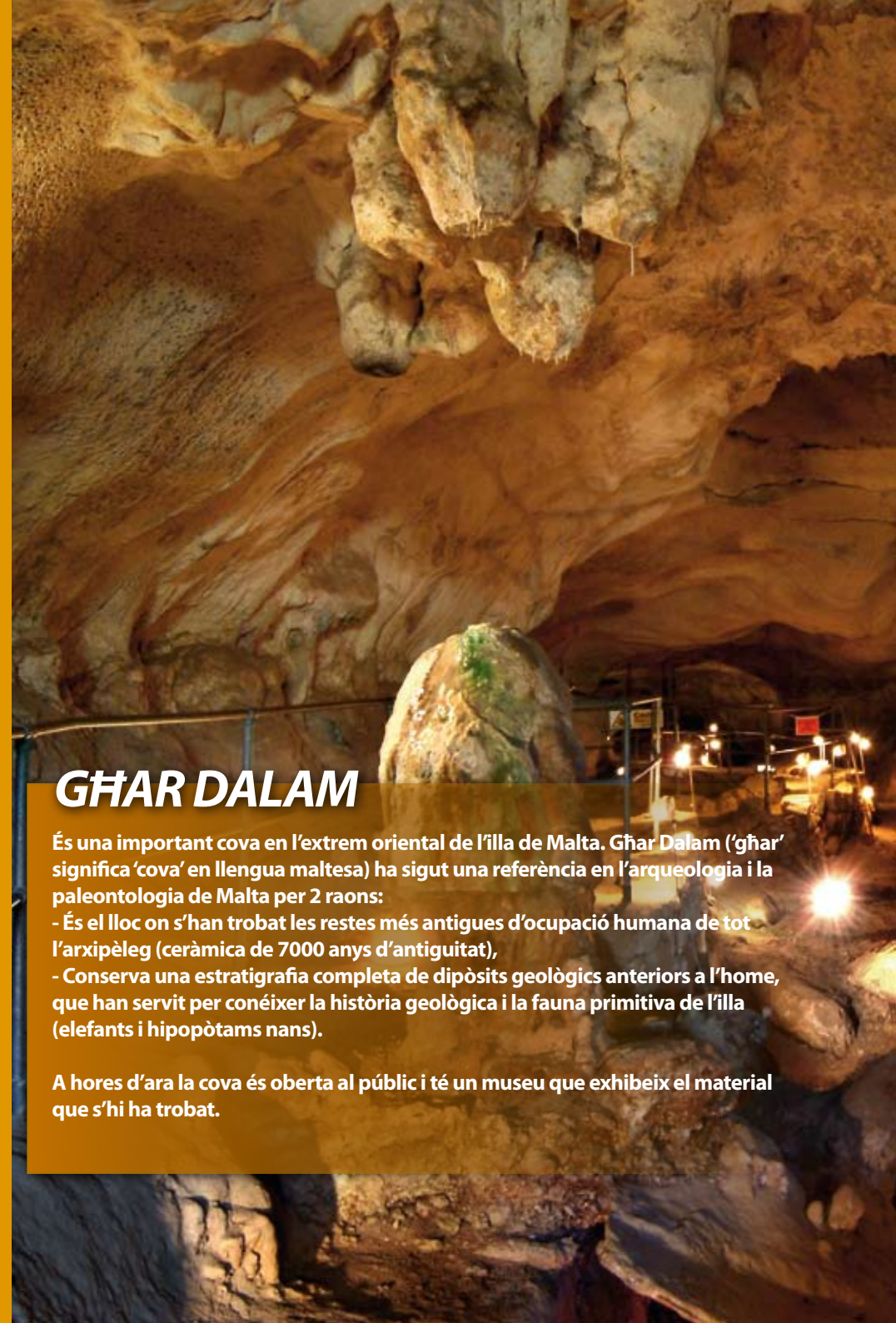

LA PREHISTÒRIA DE MALTA.

Fa uns 8000 anys Malta es va formar com a illa en separar-se de Sicília per la pujada del nivell del mar que havia provocat el desgel de l'última glaciació. Abans d'aquesta separació no se n'havia produït cap entrada de població procedent del continent europeu o africà. Els primers pobladors d'aquestes illes van arribar al Neolític, navegant des de les costes més pròximes de Sicília. No existeix, per tant, un precedent poblament paleolític en les illes malteses. Aquest retard de l'ocupació humana és un fet comprensible si es tenen en compte especialment les habilitats de navegació precàries que existirien en aquella època i la limitació de la seua visibilitat des de la terra ferma més pròxima. Una vegada poblada, l'evolució prehistòrica de l'illa va seguir un desenvolupament original i propi que el diferencia de la resta del seu entorn.

La Prehistòria de Malta es pot dividir en 3 grans períodes: el neolític, el període dels temples i l'edat del bronze.

GĦAR DALAM

És una important cova en l'extrem oriental de l'illa de Malta. Għar Dalam ('għar' significa 'cova' en llengua maltesa) ha sigut una referència en l'arqueologia i la paleontologia de Malta per 2 raons:

- És el lloc on s'han trobat les restes més antigues d'ocupació humana de tot l'arxipèleg (ceràmica de 7000 anys d'antiguitat),
- Conserva una estratigrafia completa de dipòsits geològics anteriors a l'home, que han servit per conèixer la història geològica i la fauna primitiva de l'illa (elefants i hipopòtams nans).

A hores d'ara la cova és oberta al públic i té un museu que exhibeix el material que s'hi ha trobat.

MARQ

DIPUTACIÓ
D'ALACANT

• El neolític antic. (5200-4100 a.C.)

La primera ocupació de l'illa es data cap al 5200 a.C. Actualment se sap que els primers pobladors procedien amb quasi tota seguretat de l'illa de Sicília pròxima, perquè la ceràmica de Malta més antiga és molt semblant a una de les cultures neolítiques de Sicília oriental. Aquesta gent neolítica devien navegar amb senzilles embarcacions amb els seus animals domèstics i les seues llavors, cosa que facilità que s'estengueren amb rapidesa per les illes de Gozo i Malta, agrupats en nuclis familiars.

Dels primers habitants de Malta coneixem els seus utensilis d'ús quotidià: recipients ceràmics, objectes d'os (alguns esmolats per a decorar la ceràmica i per a cosir), molins de mà i estris tallants de pedra de sílex i obsidiana (importada d'altres llocs). També s'han conservat restes de grans d'ordi, blat i llentilles cultivats.

No obstant això, coneixem molt poc el seu món funerari i els llocs on vivien.

• El període dels temples. (4100- 2500 a.C.).

És l'etapa més impressionant de la prehistòria maltesa perquè és l'única de tot el Mediterrani. S'anomena així al període en què es van erigir impressionants estructures de pedra considerades com a "temples". També es van realitzar altres construccions excavades en la roca: els hipogeus o llocs de soterrament.

Però l'estil de vida és una continuació de l'etapa neolítica, basada en l'agricultura i la ramaderia. Fins i tot a nivell tecnològic correspon a un estadi neolític que continua amb

l'ús de la pedra, a diferència de les regions veïnes (sud d'Itàlia, Sicília) en les quals es desenvolupa el calcolític o l'edat del coure.

En aquesta època van haver contactes amb l'illa de Sicília pròxima, com demostren els restes ceràmiques i l'obsidiana importada.

Un objecte molt característic d'aquesta època són unes figuretes en pedra o argila que representen dones segudes, de cos gros i cap xicotet. Algunes no tenen cap però en el seu lloc hi ha un forat, potser per a intercanviar els caps. Es van trobar en l'interior de temples i hipogeus, per la qual cosa es creu que són objectes de culte lligats a la fertilitat. La més famosa

GUIA DE VISITA

de totes és la figureta anomenada la "Dama adormida", una dona grossa reclinada, la qual cosa, per a alguns simbolitzaria potser el son etern.

El final del període dels temples va acabar bruscament, sense una continuïtat posterior: deixen de realitzar-se els temples imponents i la ceràmica i les figuretes adopten formes diferents. S'ha intentat explicar aquest canvi de formes diferents: factors ambientals adversos que devien portar plagues o sequera, sobreexplotació dels recursos, superpoblació o conflictes socials. Potser va ser la suma de factors varis el que va portar al final d'aquesta etapa. Actualment, aquest canvi cultural hi continua sent un misteri.

• L'edat del bronze. (ca. 2400 – 700 a.C.)

Amb l'edat del bronze s'inicia una nova etapa ben diferenciada que trenca amb la fase anterior. Per a alguns estudiosos aquest trencament potser l'hem d'associar amb un canvi de població: noves gentes que arribarien a l'illa. Les noves transformacions que es produeixen són :

- ja no hi ha estructures monumentals, encara que algunes de l'etapa anterior són reutilitzades ara amb unes finalitats domèstiques.
- diferents costums funeraris: ja no hi ha inhumació com en l'etapa precedent, ara apareix la cremació.
- apareix per primera vegada l'ús del metall.
- la ceràmica és completament diferent en forma i decoració.

Els assentaments d'aquesta època s'ubiquen en la part alta de tossals de fàcil defensa. En alguns poblats hi ha restes d'estructures defensives (bastions i muralles). El model d'assentament obeeix a la necessitat o l'interés per controlar els recursos naturals, com ara les fonts d'aigua i la terra de conreu. Per això, també apareixen als poblats clots excavats en la roca que, a manera de sitja, servirien per a guardar gra o aigua. Els habitatges són molt simples i al seu interior s'han trobat utensilis relacionats amb activitats domèstiques: llars, molins de mà i pesos de teler, que demostren una tasca tèxtil. Un altre lloc per a conèixer objectes quotidians d'aquesta època és l'interior de les tombes: acompanyant les urnes funeràries -que guarden les cendres dels difunts- apareixen ceràmiques, fulles de coure, cisells i destrals, adorns realitzats amb vèrtebres de peix, faijança o petxines marines i unes figuretes molt esquemàtiques amb forma discoïdal.

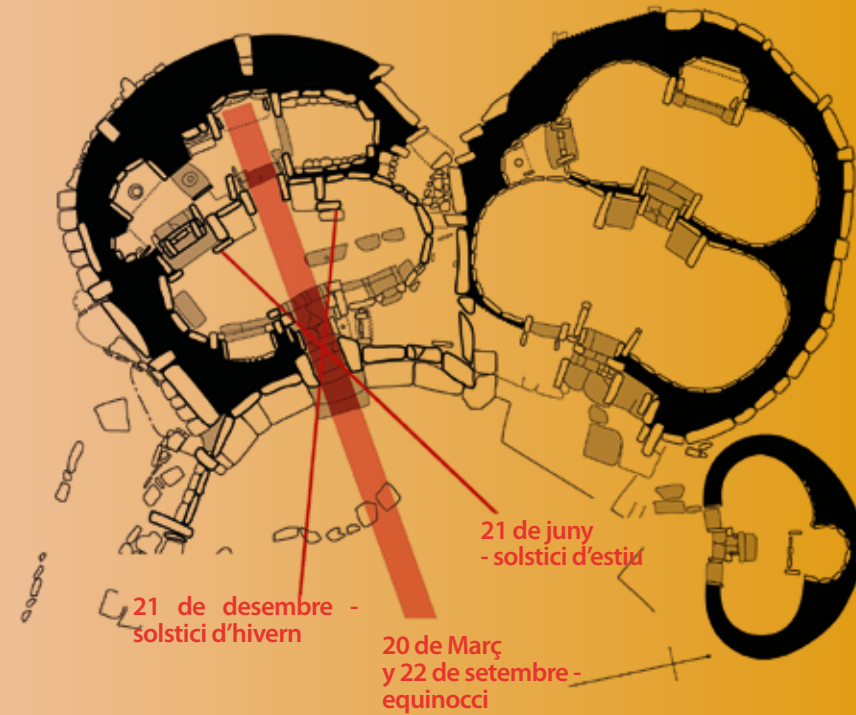
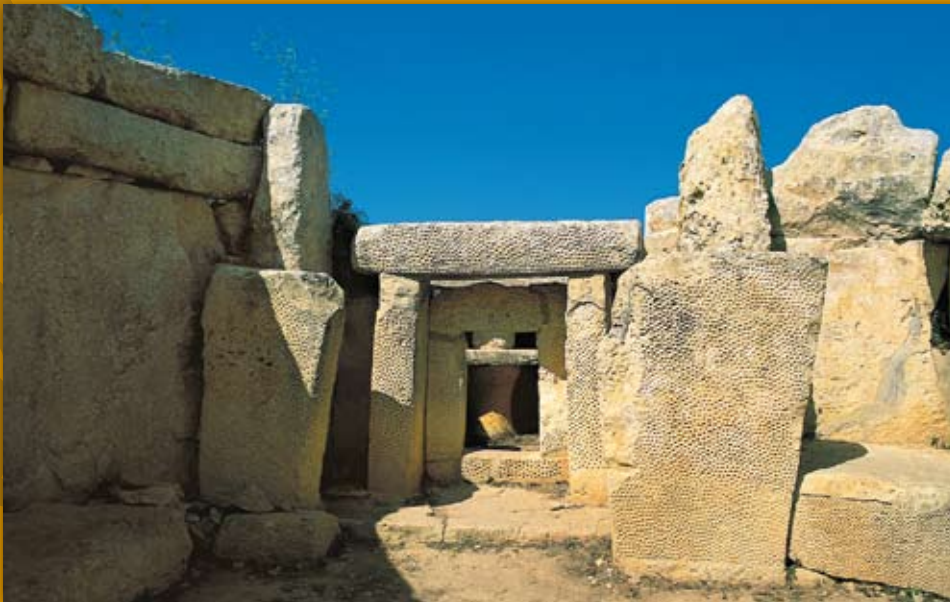
Però potser el més enigmàtic de l'edat del bronze maltesa són les carrilades o roderes, que són els solcs paral·lels de les rodes dels carros marcades en la roca. La profunditat d'aquests solcs sol ser considerable, fet que ha fet pensar que es tracta possiblement de canals realitzats intencionadament per a un tipus de transport: es van excavar perquè serviren de carretera per a alguns vehicles, que introduirien les seues rodes en aquests canals. Les carrilades apareixen també en altres llocs: Sicília, Sardenya, Itàlia, Grècia, sud de França, Espanya i Turquia.

ELS TEMPLES.

Aquestes estructures constitueixen unes de les construccions més antigues de tot el món. Malgrat el nom amb què se'ls ha batejat, no es coneix el seu significat exacte. Potser van poder servir per a més d'un ús, i no únicament com a llocs de culte. Hi ha unes hipòtesis que indiquen que aquests monuments es van realitzar amb una funció astronòmica: s'orientaven segons els moviments dels astres (estrelles, Sol i Lluna) amb la finalitat de mesurar el temps i el canvi de les estacions per a controlar les collites (una prioritat en les societats agrícoles primitives). Per exemple en un dels temples de Mnajdra es pot veure l'eixida del Sol, durant els equinoccis, enmig de l'entrada.

En un dels temples de Mnajdra, durant els equinoccis (el 20 de març i el 22 de setembre) els raigs del sol passen directament a través de la porta principal del temple i il·luminen el corredor principal. En el solstici d'estiu, el 21 de juny, els raigs del sol il·luminen el cantell d'un megàlit a l'esquerra de la porta. Durant el solstici d'hivern, el 21 de desembre, es produeix el mateix efecte però en el megàlit corresponent al costat dret

Les característiques dels temples de Malta es podrien resumir en els següents punts:

- Façana monumental lleugerament corba.
- Cambres semicirculars disposades a un costat i a l'altre d'un eix central que està format per un pati i per corredors. A vegades la planta adopta un esquema que recorda la forma del trèvol.
- Existència de compartiments o nínxols interiors, als quals de vegades es té accés a través d'una obertura a manera de finestra o forat obert en un carreu.
- La construcció està envoltada per un mur extern que abasta totes les cambres; l'espai entre aquest mur i les parets de les cambres es farcida amb terra i runes.
- Devien estar coberts amb un sostre de pedra o una teulada plana amb bigues de fusta.

Sens dubte el que més sorprén en relació a aquestes construccions és el nivell tecnològic amb què comptava l'illa en aqueix període: no coneixien els utensilis de metall, amb la qual cosa les eines per a tallar i treballar els blocs petris es van elaborar amb diferents tipus de pedra. Una altra dificultat tècnica és la del transport dels pesats blocs de

pedra: es movien sobre corrons esfèrics de pedra i troncs de fusta i els espentaven amb ajuda de cordes i potser d'animals. Finalment s'alçaven amb ajuda de palanques, cordes i rampes de terra. De tot açò es dedueix la necessitat de molta mà d'obra ben coordinada i d'una detallada planificació, que requereix un organitzador de caràcter polític o religiós.

SABÍES QUE ...

Els temples de Malta – sis d'ells considerats patrimoni de la UNESCO des de 1992 – estan en perill continu de deteriorament. El tipus de roca unit a les inclemències del temps (pluja, contrast tèrmic, humitat) ha fet que siguin vulnerables. Per a la seua salvaguarda, el 2000 es va crear el Comité Científic per a la Conservació dels temples megalítics.

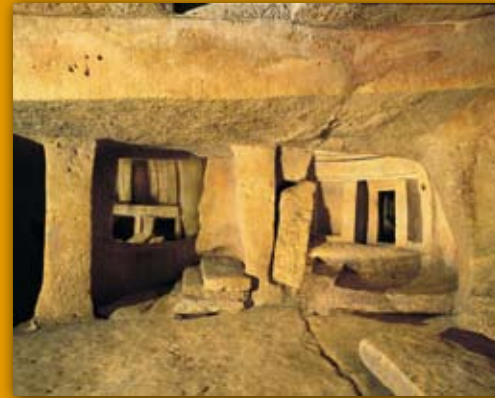
El projecte de conservació més immediat consisteix en un cobriment que els protegirà de les inclemències climatològiques.

UN EXEMPLE DE TEMPLE: EL CONJUNT DE TARXIEN

Els temples de Tarxien van ser descoberts casualment a principis del segle XX per llauradors locals que van trobar grans blocs de pedra mentre estaven llaurant un camp. És el més complex de tots els conjunts de Malta. Es compon de 4 estructures datades entre els anys 3600 i 2500 a.C. En el seu interior van aparèixer animals domèstics esculpits en relleu, altars i panells decorats amb dissenys en espiral i altres formes. Té un interès particular un nínxol construït en la grossària d'un mur i que és famós pel seu relleu de dos bous i una porca. Aquest lloc devia haver-se utilitzat per als rituals que probablement incloïen el sacrifici d'animals. En la posterior edat del bronze el lloc va ser reutilitzat com a cementeri de cremacions.

Tarxien és també molt interessant perquè ofereix informació sobre la construcció d'aquestes edificacions: les boles de pedra que trobem en l'exterior dels seus temples que eren usades amb tota seguretat per a transportar els megàlits.

UN EXEMPLE DE TOMBA: L'HIPOGEU DE HAL SAFLIENI

Un hipogeu és una estructura o cavitat subterrània que servia per a soterrar els morts. L'Hipogeu de Hal Saflieni és un monument únic. També va ser descobert accidentalment, als primers anys del segle XX, per un obrer que estava posant els fonaments d'algunes cases. El complex consisteix en cambres (de formes i grandàries diferents) i corredors excavats

en la roca i organitzats en tres nivells superposats a diferent profunditat, i l'habitació més profunda del nivell inferior la trobem a més de 10 metres de profunditat. El nivell superior és el més antic i l'inferior el més modern, és a dir, conforme passava el temps i davant de la necessitat més espai anaven tallant altres nivells a més profunditat. Tot aquest treball d'excavació de la roca es va fer amb simples eines de pedra.

L'hipogeu va tindre una llarga vida, del 3600 al 2500 a.C., aproximadament. En la seua excavació es va trobar abundant ceràmica i milers de soterraments humans, adorns personals (granadures i amulets) i figuretes menudes tallades d'animals i persones (per exemple l'anomenada "Dama adormida"). En algunes zones es poden apreciar encara pintures espirals i curvilínies en color ocre.

ITINERARI 1. SI DISPOSES DE TEMPS SUFICIENT...

Hem dissenyat aquest itinerari assenyalant alguna peça de cada un dels diferents grups d'objectes arqueològics que componen l'exposició. Abans d'endinsar-nos a la primera sala, convé que ens aturem al corredor d'accés, on podràs familiaritzar-te amb els aspectes generals de geografia i el patrimoni arqueològic de Malta a través de 4 panells introductoris.

Tan bon punt, hàgem arribat a la primera sala, començarem el recorregut per les vitrines de l'esquerra, fins que arribem al fons i tornem pel costat de la dreta. La primera vitrina i el primer panell ens exposen el panorama de Malta abans del primer poblament humà; a continuació, 2 vitrines i 3 panells de text ens introduiran en la primera etapa neolítica. Convé llegir el panell sobre la Cova de Għar Dalam, perquè es tracta d'un jaciment de referència en la Prehistòria de Malta.

La resta de vitrines i panells de la sala se centren en l'època del període dels temples. En un lateral del fons de la sala hi ha un audiovisual que mostra imatges dels temples majestuosos de Malta. Les peces més interessants són les que es refereixen als mitjans materials per a la construcció (corrans i martells de pedra) i a la decoració (lloses amb relleus) dels temples. Quant als panells, els tres que fan referència a l'edificació, la teulada i l'orientació dels temples són els més interessants.

En el corredor de camí a la segona sala, podràs observar els 4 panells explicatius que es refereixen als projectes de protecció i conservació dels temples megalítics.

L'itinerari de la segona sala també comença pel costat de l'esquerra. Abans de la primera vitrina, hi ha a l'esquerra un audiovisual que mostra imatges en blanc i negre de les primeres excavacions arqueològiques en l'illa de Malta, en les primeres dècades del segle XX.

El material de totes les vitrines de la paret de l'esquerra fins al fons de la sala pertany encara al Període dels temples, però ací s'exposen objectes més menuts d'ús quotidià: collars i comptes, botons, bols en miniatura, etc. Potser el més destacat siga el repertori de figuretes de representacions humanes en pedra o en argila, d'entre les quals destaquen les figuretes sedents de dones nues grosses. A l'esquerra de l'absis del fons, un últim audiovisual recrea imatges de l'Hipogeu de Hal Saflieni, just davant d'un panell que dona informació sobre aquesta necròpolis subterrània. Juntament amb aquest panell, també el dedicat al "Final del Període dels temples" és d'aconsellable lectura. Les sis últimes vitrines de la sala mostren la riquesa material de l'edat del bronze (ceràmiques, ídols discoïdals, fusaioles o destrals de bronze), acompanyades de panells, dels quals convé llegir-ne el que fa referència a l'edat del bronze de Malta i a les carrilades.

Molar d'elefant nan del Plistocè de Malta. Amb una alçada d'1.45 m i va viure fa uns 130.000 anys.

Recipient neolític

Resquill d'obsidiana (material volcànic de Sicília o Lipari). Neolític

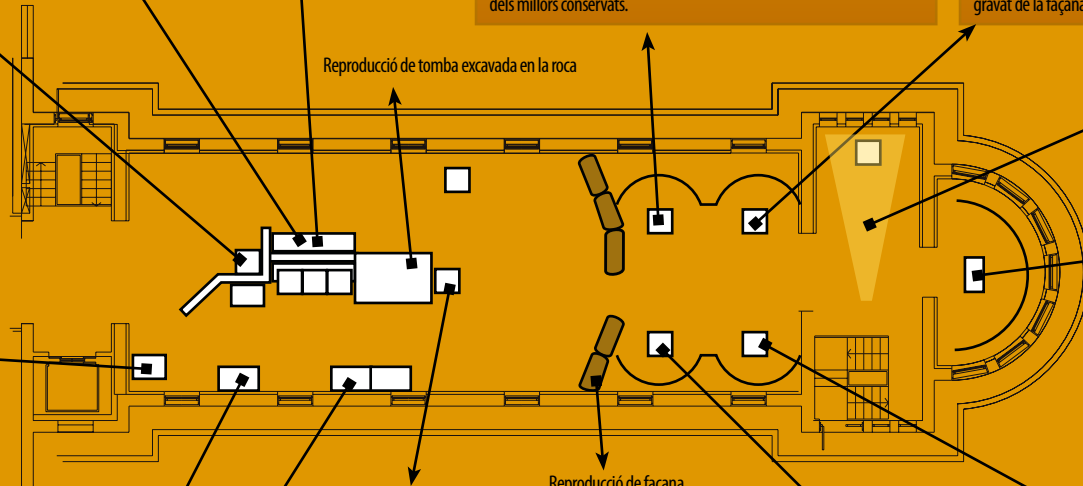
TEMPLES DE TA'HAGRAT. Són 2 edificis adjacents. Es troben entre els temples més antics de Malta. Són dels més xicotets de l'illa però també dels millors conservats.

TEMPLES DE MNAJDRA. És un complex format per 3 temples. Un d'ells té una particular alineació astronòmica. En un dels grans blocs hi ha un gravat de la façana d'un temple.

Martell de pedra amb ranura central horitzontal per a inserció del mànec. En aquesta època no es coneixia el metall, per la qual cosa les eines es van elaborar amb pedra. Època dels temples.

Reproducció de tomba excavada en la roca

Reproducció de façana del temple d'Hagar Qim

PROJECTOR 1 (TEMPLES)

Llosa de pedra tallada amb un motiu de dos espirals en relleu, que per a alguns simbolitzen un parell d'ulls vigilants. La superfície no ocupada pels dissenys és farcida d'una decoració amb forats menuts molt junts. Època dels temples.

Còpia de model de pedra d'un temple. Ens mostra com seria el cobriment d'un temple.

Llosa de pedra amb un fris en relleu de sis animals: un moltó encapçalat la processó, seguit per un porc i quatre ovelles o cabres, potser animals de sacrifici. Època dels temples.

Corró de pedra d'uns 30 cm de diàmetre. Servien per a lliscar les pesades pedres que devien formar part dels temples. Època dels temples.

TEMPLES DE GGANTIJA. Són uns dels més importants de l'illa. Es compon de 2 temples. El seu nom (Ggantija) significa "gegant" en Maltès, açò se deu al fet que l'antiga població local creia que aquestes estructures havien sigut obra de gegants.

TEMPLES DE HAGAR QIM. Consisteix en un temple únic, però podem trobar altres ruïnes de temples a pocs metres del principal. Posseeix el bloc de pedra més llarg de tot Malta: és de més de 6 metres de longitud i pesa unes 20 tones.

Botó de petxina, de 2'5 cm de diàmetre. Té una perforació en forma de V perquè passe el fil que el subjecta a la peça de roba. Època dels temples.

Bol en miniatura (2'5 cm de diàmetre). Període dels temples.

Granadura oval en forma de rostre humà (menys de 5 cm). Realitzat amb pedra amb vetes semblant a l'alabastre. Presenta una perforació que travessa la peça longitudinal. Època dels temples.

Objecte de pedra en forma de mà. El polze està marcat separatament i la resta de dits estan junts per la punta. Tres lleus incisions en la part exterior de l'objecte són els únics indicis de dits. Època dels temples.

Estatueta acèfala sedent amb calcària, procedent d'Hagar Qim. Els peus estan arreplegats cap a la dreta. La randa per a el cap són sis trepants, dels quals queden dos sencers. Època dels temples.

Cabet humà de pedra, d'uns 9 cm d'alt. Període dels temples. Hal Saflieni.

Destral o aixà de bronze fosa en un motle obert. Edat del bronze.

Ídol discoidal amb decoració incisa. Té motius triangulars en la cara frontal, i en la cara posterior hi ha un motiu menys corrent en forma d'escacs. Edat del bronze.

Fusaiola de ceràmica de forma cònica. És un exemple d'activitats tèxtils. Edat del Bronze.

Recipient geminat decorat amb línies paral·leles horitzontals i verticals i zig-zags. Els triangles superiors creats per aquests zig-zags porten un farciment d'ombreg vertical (tècnica "dent de tauró"). Edat del bronze.

Figureteta femenina de terracota coneguda com la "Dama adormida", procedent de l'Hipogeu de Hal Saflieni. Està vestida només amb una falda amb floc i el seu cap descansa sobre un coixí.

Estatueta d'argila que representa una dona grossa sedent amb els braços creuats. Època dels temples.

Ídol de pedra en forma de figura humana. forma part d'un grup de nou figures trobades en un monument megalític. En el cos triangular estilitzat hi ha una representació d'una falda i una línia per sota del coll que potser represente un collar. Època dels temples.

PROJECTOR 2 (ANTIGUES EXCAVACIONS ARQUEOLÒGIQUES A MALTA)

PROJECTOR 3 (HYPOGEU DE HAL SAFLIENI)

ITINERARI 2. SI TENS POC DE TEMPS...

Si disposes de poc de temps (menys de mitja hora) per a veure aquesta exposició et proposem un itinerari molt selectiu, per reservar la major part del temps a admirar les peces originals. Tot sabent que el nucli de l'exposició i l'etapa més original de la prehistòria maltesa és el període dels temples – que en l'exposició s'estén per les dues sales – t'aconsellem que centres la teua atenció en tres grups d'objectes:

- 1- Les restes arqueològiques relacionades amb la construcció dels temples: corrons esfèrics i martells de pedra.
- 2- Les restes de lloses amb relleus que formaven part de la decoració dels temples.
- 3- Les figuretes humanes de pedra o d'argila, relacionades potser amb cultes de la fecunditat.

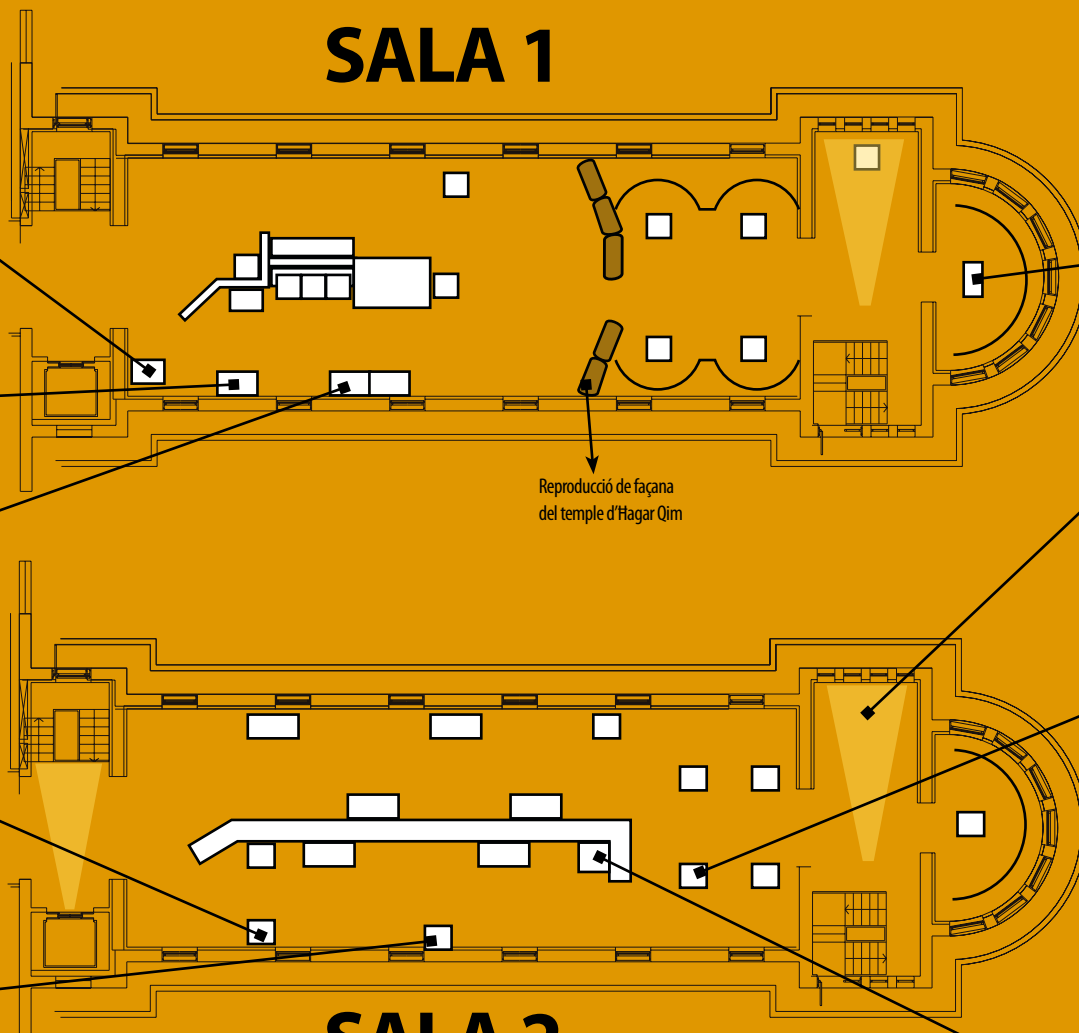
Dirigeix-te al fons de la primera sala recorrent les vitrines que hi ha a la dreta. Aquí podràs veure els corrons o boles de pedra que usaven els primitius maltesos per transportar els pesats blocs amb què edificaven els seus temples; un martell de pedra com a exemple d'eina (a falta dels estris metàl·lics), i els relleus delicats d'animals sobre lloses de pedra de l'interior dels temples. També podràs detindre't, quasi al final de la sala, en les maquetes dels més importants temples. Juntament amb les vitrines d'aquest període, podràs recrear-te en els panells il·lustratius, especialment en tres d'ells que considerem de gran interès: aquells que tracten de la construcció, de la teulada i de l'orientació (astronòmica) dels temples.

En la segona sala, dirigeix-te a les vitrines de l'esquerra per endinsar-te i poder gaudir d'objectes tan curiosos com les estatuetes de dones grosses en posició sedent, que són tan rellevants en la cultura material d'aquesta etapa prehistòrica. Quan arribes al final de la sala dedica uns minuts al panell de l'impressionant hipogeu de Hal Saflieni i a l'audiovisual que et mostra imatges d'aquest complex funerari. L'últim tram de la sala, que amb 6 vitrines t'introdueix en l'edat del bronze, requereix fixar l'atenció en un parell d'objectes: els idolets discoïdals – que contrasten amb les anteriors figuretes humanes – i alguns dels primers objectes de metall (destrals de bronze). És molt convenient detindre's en el panell que il·lustra els curiosos "solcs de carros" o carrilades, que ja hem comentat en aquesta guia.

SALA 1

SALA 2

Martell de pedra amb ranura central horitzontal per a inserció del mànec. En aqueixa època no es coneixia el metall, per la qual cosa les ferramentes es van elaborar amb pedra. Època dels temples.

Llosa de pedra amb un fris en relleu de sis animals: un moltó encapçalat la processó, seguit per un porc i quatre ovelles o cabres, potser animals de sacrifici. Època dels temples.

Corró de pedra d'uns 30 cm de diàmetre. Servien per a lliscar les pesades pedres que devien formar part dels temples. Època dels temples.

Destral o aixeta de bronze fosa en un motlle obert. Edat del bronze.

Ídol discoidal amb decoració incisa. Té motius triangulars en la cara frontal, i en la cara posterior hi ha un motiu menys corrent en forma d'escacs. Edat del bronze.

Llosa de pedra tallada amb un motiu de dos espirals en relleu, que per a alguns simbolitzen un parell d'ulls vigilants. La superfície no ocupada pels dissenys és farcida d'una decoració amb forats menuts molt junts. Època dels temples.

PROJECTOR (HYPOGEO DE HAL SAFLIENI)

Figurita femenina de terracota coneguda com a "Dama dormida", procedent del Hipogeo de Hal Saflieni. Està vestida sólo con una falda con fleco y su cabeza descansa sobre una almohada.

Recipient geminat decorat amb línies paral·leles horitzontals i verticals i zig-zags. Els triangles superiors creats per aquests zig-zags porten un farciment d'ombreg vertical (tècnica "dent de tauró"). Edat del bronze.

Itinerari 3: si vas amb xiquets

Hola,

te T'acompanyaré durant tota la visita. Hi vinc d'una illa del

Mediterrani, Malta. Coneixeràs molt sobre la cultura a la qual pertanc

visitant l'exposició. Hauràs de **descobrir** el lloc exacte on em trobe i per a això hauràs de superar diferents

proves i resoldre **incògnites**. Totes elles et conduiran a mi. Estàs preparat per a endinsar-te en

aquesta arriscada missió **arqueològica**? Al sobre trobaràs totes les instruccions que s'ha de seguir així com el significat dels codis que t'acompanyaran durant tot el recorregut.

Dirigeix-te a la Sala 1!

En aquesta prova descobrirem una de les estructures més excel·lents de la meua cultura:

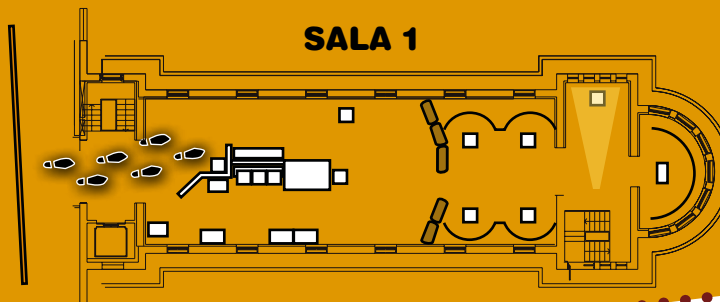
ELS TEMPLES

Has de cercar a la sala la porta d'un temple. La teua missió serà esbrinar a quin temple pertany la porta. Mira en el sobre les pistes i segueix atentament les seues instruccions. Assenjala al mapa el nom del temple

que has descobert...

PISTA 1

Ix-te'n del temple. Dirigeix-te a l'esquerra, allí trobaràs objectes relacionats amb la construcció i decoració dels temples. Mira el sobre on apareixen unes peces , troba-les en l'exposició i apegales amb la seua definició corresponent.

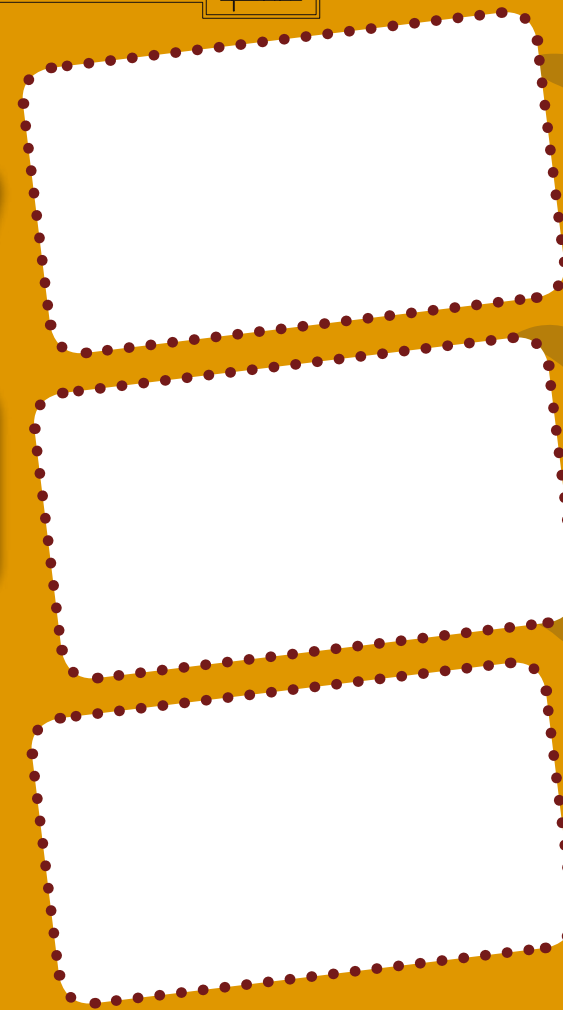
apega l'adhesiu

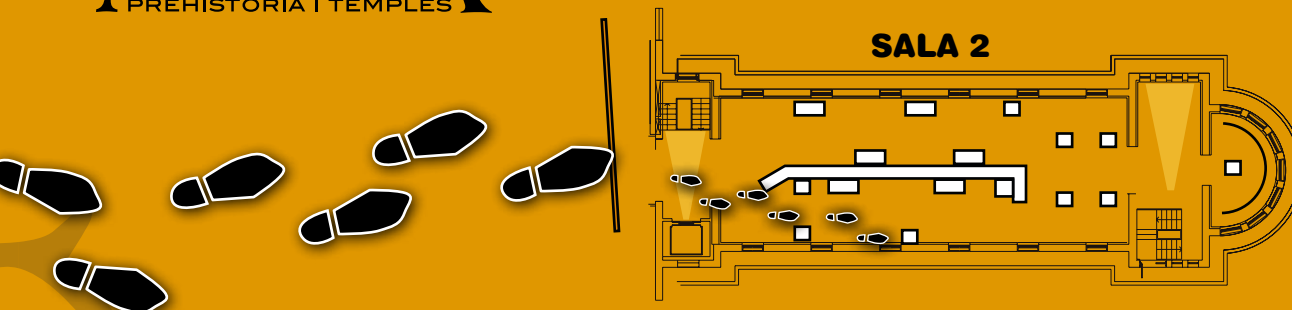
PISTA 2

Servesc per a lliscar les pesades pedres que devien formar part dels temples

Servesc per a treballar els grans blocs de pedra

Sóc un element de decoració dels Temples

JA ESTÀS PROP D'ON EM TROBE, PER ARRIBAR FINS A MI HAURÀS DE TROBAR ELS OBJECTES SEGÜENTS:

- La peça que té forma de regla
- La ceràmica que apareix a la fotografia

Quan ja l'hages descoberta fixa't bé i intenta restaurar-la. Al sobre de pistes tens tres bocins de ceràmica. Tria el correcte i apegal.

PISTA 3

Si segueixes avant pel corredor veuràs quatre vitrines centrals. Busca'm.

ENHORABONA ! JA M'HAS TROBAT. SÓC UNA FIGURA MOLT IMPORTANT PER ALS ANTICS HABITANTS DE MALTA.

CRÈDITS:

Director Gerent Fundació C.V. MARQ :
Josep Albert Cortés i Garrido

Director Tècnic MARQ :
Manuel Olcina Doménech

Director d'Exposicions i Difusió del MARQ:
Jorge A. Soler Díaz

Textos :
Rafael G. Moya Molina
Gema Sala Pérez

Gabinet Didàctic MARQ :
Gema Sala Pérez
Rafael G. Moya Molina
José M^a. Galán Boluda
María Briones Marín

Unitat de Difusió i Exposicions :
Juan A. López Padilla
Teresa Ximénez de Embum
José L. Menéndez Fueyo
Sabina Palomares Armengol
Lorena Hernández Serrano

Documentació, fotos i il·lustracions:
Catàleg de l'exposició "MALTA.Prehistòria i temples"

Traducció:
David Azorin

Disseny i maquetació:
WWW.VDHCOMUNICACION.COM © 2008

Imprimeix : Impremta Provincial

Heritage Malta

MARQ

DIPUTACIÓ
DALACANT

CAM

Caja
Mediterráneo